

УДК 394.25(=161.2)(498)

НОСИЛИ МИ ВЕЧЕРЮ...

Публікація репрезентує матеріали зі спогадів про переселення українців за Дунай, календарні свята, побут, господарську діяльність українців Північної Добруджі і дельти Дунаю. У наведеному тексті знаходимо відомості про обрядову атрибутику, сюжети обрядодій селян слободи Леля.

Ключові слова: українці, Леля, Дунай, Північна Добруджа, календарні свята, обрядова атрибутика, Різдво, щедрування, вечерея.

Обсяг знань про календарну обрядовість українців Північної Добруджі з часу перших записів Федором Вовком на початку 80-х років XIX ст.[2; 3; 4; 9; 10; 11] збільшується. Згодом увага до українців цього регіону значно зросла з боку етнологів [5], мовознавців фольклористів [6; 7; 8; 12; 13; 14], журналістів, представників громадських організацій. Долучається до цієї важливої роботи і місцева українська діаспора через участь у різноманітних заходах, чи дослідницьких програмах. Одним з таких заходів став конкурс імені Ананія Коломійця на кращу роботу про українців в Румунії, який започатково за ініціативи авторів даної публікації. Вперше конкурс проводився історичним факультетом ОНУ імені І. І. Мечникова та Союзом українців Румунії у Тульчі в жовтні 2015 року.

Серед поданих на конкурс текстів оригінальною виявилась робота українки за походженням Валентини Батаке. За формою подачі матеріалу це скорше есе, в якому автор через спогади висловлює свій індивідуальний погляд на окремі прояви історії і культури українців в дельті Дунаю. Це конкретні епізоди побутового характеру, розповіді про реалії переселення, чимало з яких були трагічними, звичаї і обряди, у тому числі і календарні. Наші знання про специфіку народного календаря українців Дельти в ці-

лому дають підстави стверджувати, що спогади пані Валентини не резонують відмінностями на загальному тлі, а навпаки, доповнюють новими, на перший погляд другорядними за значимістю нюансами, але які сукупно представляють особливий інтерес і як джерело, і як оцінка безпосереднього носія культури, виконавців календарних обрядів зокрема.

Це спогади про обряди зимового циклу, яких дотримувались в селі, чи як кажуть місцеві мешканці – у слободі, під назвою Летя. Село знаходиться у дельті Дунаю, на однойменному острові в південно-західній його частині. У північній частині острова біля Дунаю розташоване село Переправа, що майже межує (через ріку) з поселенням Вилкове, що на лівому березі в Україні. Красномовна назва слободи ймовірноше відображає конкретну реальність: тут, у Нижньому Подунав'ї, мінімальна відстань між українськими і румунськими поселеннями в межах існуючих сьогодні державних кордонів. А на початку процесу міграції українців за Дунай ця місцевість була принаймні одним з основних пунктів переправи через ріку.

Масове переселення українців за Дунай припадає на останню чверть XVIII ст. і з тих часів динаміка міграцій зростала або спадала. В окремі періоди міждержавних кордонів тут не існувало, зокрема після підписання Бухарестської угоди, коли османська і російська делегації залишивши поза увагою дельту Дунаю, а відтак не розмежували її кордоном. За Адріанопольським миром 1829 року до Росії відійшла територія Дельти між гирлами Кілійським і Святого Георгія [1]. Саме в такі періоди вільної міграції за Дунай і у зворотному напрямку відбувався активний обмін набутими на чужині досвідом і знаннями проживання в нових умовах дельти Дунаю, а українська діаспора поповнювалась переселенцями з України – носіями традиційної культури.

Через острів Летя, пройшло чимало мігрантів. І кожна група нагадувала своїм співвітчизникам, що осіли тут раніше, про Україну. Постійний приток свіжої інформації етнічного змісту чи навіть короткотермінова присутність побратимів з України – чинник, який, відігравав важливу роль в укріпленні ідентичності, сталості традиційної культури. І відповідь на запитання чому у

слободі Лєтя обряди і звичаї проіснували досить тривалий час у достатньо повній змістовій і структурній формі цілком зрозуміла. Не втратив актуальності комунікативний чинник і сьогодні.

Окремі важливі епізоди їх виконання відображені у спогадах Валентини Батаке, який ми презентуємо як джерело, не змінюючи стиль і правопис автора. Водночас цей зразок дозволяє скласти уявлення про мову, яка з кінця XVIII – початку XIX ст. не зазнала суттєвих змін. Це й свідчення якості освіти, що існувала тут до 1950-х років, і все ж забезпечувала мінімальний рівень володіння українською граматикуою.

Текст розділений на частини. Перша частина – це розповідь з історії родини з трагічним початком, але щасливим завершенням. Документально зафіксованих таких чимало. Набагато більше збереглося у народній пам'яті.

Може і 200 років наза, по синюму моріі, хвилі починались підніматися, як неначе горби на степу, а ніч була світла, круглий місяць світив на небіі і зірки блистали ниначе хотіли шош показат усім людьам!

Один чіовен, повний із рибою, спішив до беріга. Рибалки які находились у човні, раді, грибли на бабаіках, щоб дойхати швидше до міста Сулима, до їхніого дому.

Братці! сказав один із їх! – потихенько, ану стііте ни грибіть... рибалки бросили бабайки, і кругом стало тихо, тихо, десь ни далеко од їх, почули плачі малой дитини. братці, наче плаче мала дитина! сказав один із їх, ану тише ни гомуніть - сказав другий рибалка,- це тут ни далеко од нас, прошептав він, он видно чіовен пливе – сказав він по тихенько, а ни видно нікого, і нима бабайок, і ни видно людей там! дивувався він! Давай, будем тьікать, сказау один із їх, це ни хороше дьіло – шоб сам чіовен по моріі шатався!

А нема вже де тьікать, нема вже де дьітися, бо, великий чіорний чіовен, половина з водою, вже приліпився прамо, до їхніого чіовня! В чіовні двое дьітей маленкіх, хлопчик і дьівчинка. Рибалки, дивились і дивувались! Ой господи милостивий! Пирихристився один із їх, шош це таке? луди добріі? із чіовня, на його дивились двое очінят, смутні і перелякані; маненький хлопчик – років сім

– держав на руках маленьку дитину, яка плакала жалісно! Що з вами дьїти спитав рибалка,- де ваші батко і мати? А дьїти мовчіали як риба. Тільки пізніше, рибалки узнали од малого хлопчика, шо батко і мати, приказали ім, щоб ни говорили ні с ким. Два дня назат, батка і матір забрали турки чи татари, а чіовен пустили по морії без бабаіок. дьїти спали, укриті комишом і папурую.

Рибалки забрали дьїтей із чіовня, який уже наповнівся водою, і начали грипти на бабайки скоро, щоб одіхат по далі от чіовня. Вони дивились і дивувались, як заграло море і піднялись хвилі як гори, і чіовня ни стало. Ну, оце так розказувала нам, бабуся Катирина! Про її предкіх – і як вони попали у сило Летья! Ті самії рибалки, котрії найшли дьїтей, привезли їх у сулим – це місто находиця на берегії чіорного моря, там кончіаіця Дунай, бросили дьїтей на базарії, може хто найдеця з добрим серцем, та візме дьїточіок, сказали вони! ада ше добавить, шо, у сулим приїжали із усіх сторон із базаром. Тут продавалось усе, шо можна було продаты. і молоко і сало і смитана та шей разні овошчі! Яблука, груші, сливи, вино і горілка. ну одним словом усе! бо тут був край Дунаю – і починалось Чіорне Море. Рибалки розказували на базарії всім хто хотів слухать, як найшли дьїтей у чіовнї і всі дивувались: один купец із Катиргезу взяв хлопчика а дьївчинку ни хотїв ніхто вона страшно плакала, за своїм братиком. Добрії люди покормили дьївчинку і вона заснула! на базарії, як на базарії – кожний взявся за своє. настав вечір, одна пара людей шо продали, дав бох , усе, шо привезли на продаш, із сила Летья – готовились іхат до дому. Як підішли до іхніого чіовня, здивувались! Хтось положив сироту дьївчинку у іхнім чіовнї! Ну, шош чулувіче! сказала молода жінка, своїому дружинії – така наша доля – візем її з нами! Раз так сталося... – Ой господи, жінко добра – у нас є ше троє дома, нашо воно нам? сказав чіулувік її.

Та бресь ти так говорить, отвітила жінка іого, де ідьат троє, буде істи і чітвертий!

Ну, нехай буде так, як ти хочиш – сказав він і подумав: яка в мене жінка добра, і яке в ней серце хароше!

Приїхали вони до дому – в село Летья – а тут в селії, уже всі узнали про ту сиротинку яку найшли на чіорнім морії. Вся слобода говорила про це чіудо, як бог ізберіг, цілих два дня, тіх дьїточок саміх у чіовнї!

Тепер добавим: шо у селі Летъя, жили козаки які ховались от цариці Катирини! Вони були гарні господари. Вони були на весь край самії лучшіі рибалки. держали скотину і були хаорошіі пчеловоди. Один козак багатий із сила Летъя – полюбив Василину – гарна, умна і праворна дьвчина. Вона була сирота – її виростили бабуся і дьдуся, вони були бедні, але чесні люди. ну, ізвнчіали їх, все було добре в їхні хаты, тілки пройшли вже три роки, а бог ни дава ім дьтей... Василина, як почіула за то чіудо – шо привезли маленьку сироту – вона стала на вколіна, і попросила тіх людей шо привезли сироту із сулими:

- люди добрії, сказала вона,- у вас е троє дьтей, а у нас нима ни одного! дайте нам сироту! і ми будем благодарні цілий вік вам! Ну шош мали робити дали Василинні дьвчинку і договорились, шо христит будутьтї вони. і так і було Симен і Василина – це мої прадыди – виростили сироту і назвали її Катиринна – це моя бабуся – мати моїі мамки. Вже давно нема її на світі. а я її все помню і нагадую, як вона учила нас маліх співать і калядувать! У бабусіі Катирини і дьдуся Гаврило народилась одна дьвчинка. її назвали Зая, це була моя мати. Вона вийшла заміж за Саву Бурка і дав бог ім сім дьвчат і одного сина – ну я сама найменша із їхніх дьтей! А про це будем розказувать, другий раз.

Різдво Христове!

Пройшли роки, ми вже стали зрослі, але все як малі дьти радьїім у цей день! ше і тому, що з різдвом дається нам, нова можливість направити наше життя! Так учив нас дьдуся, старий український козак. було так: Пройшла вже «Пилипівка», це початок різдвяного посту, ніхто вже ни співає піснь і, всі, малі і старії учатся калядуват та шідруват. Ну і прийшло дав бог, навечіря різдва «Святий Вечір», мамка нам приготували «вузлики», це такі рушники, ткані на верстаті, тілки для різдва, щоб носит «вечеру», на святий вечір. Мамка брали ті рушники, вязали їх на перехрест, клали два калачіі і духід, ну, там шо бог дав! Яблука, горіхи, гутулі, та інше... і посилали нас, маліх дьтей з вечерую, до своїх рідніх. це був такий рїтуал: Перший раз, нада було іти до свого

хрищеного, далі, до хрищени, нада сказать, шо у нас христять дитину, дві парії людей, хрищений із одной хати а хрищена із другой хати, так, зато у нас є багато рідні – все сило, кум і кума. далі нада було іти до бабусі, це мати нашого батька, свикруха мамина, а туді до бабусі другой це мати мамина. Мамка нас строго учили, шоб чіасом ни пирипутат, та шоб ни росердилась, свикруха. далі ішли до всіх рідніх під рад! ну заходили у хату до хрищеного, христилис до вікон і казали так: «Добрий Вечір, Святий Вечір, послали нас батько і мати до вас із вечерою». Хрищена бере наші калачі христиця, кладе вузлик із вечерою на стіл, бере наші калачії і духід і кладе свой калачії і гостиця. Як шо хрищена багатенька тодї вона кладе нам у торбу і подарки! Там шо бі дав, нада добавить, шо нас вечерніків дуже радували ті подарунки; там було, чи на спідницю кусок тканя, чи ленточіка, ну, шо хотыла хазіайка хати дарувать нас вечерніків, просять до столу і угошчіають кутьою і озваром та пирижками із капустую! кутья із пшиниці а озвар із сушаніх ягод! Яблук, слив, груші – ну нима коли сідыть, довго, нада спішить, устаєм од столу, христимось, і кажим так: як учила нас бабуся Китирина!

–Ізвиняйте нас, бо нам нада отвідать всю рідню, а у нас рідня вилика! – ідїть субі з богом, отвічала хазайка хати! і так бігали і зміняли калачії, покамсь ни одвичирали всю рідню. в кажні хаті зміняли нам калачії і клали свой. ми прибігали до дому, та бросали калачії которі нам давали, а торбу із подарками ни бросали із рук, шоб чіасом ніхто ни взяв наше добро. Ну, вже пішли і до останной хати, це була зовиця мамина. Вона жила край сила, і кожного разу, до ней ішли на останці – але вона ни сердилась на нас – казала нам – нічіого, дыти мой, хоч і пізніше – а тілки прийдїть і до мене, із святою вечерою! Ну – мокрі од снігу морані торби нашії повні із подарками та із духідом. А пуза нашії повні із кутьою та озваром, тілки, тілки, топайм, доходим до дома нашого, вже ни можем нічіого і ти раді розуваймося, кладим постолці коло печії, шоб вони добре висохли, бо нада у завтра знов іти, та калядувати! раді-висипаїмо торби нашії, та фалимось, що ми заробили. А хто сідыву дома, розказуют нам, іак і в нашім домі приймали вечерніків. Я повю, шо кожного року, дуже страшно хотілось шоб ни заснуть,

на цей святий вечір щоб побачить як прилітає «святий ангель» і як сіяє на небі зірка! бо це так розказували нам бабуся Котирина – що саме у цю ніч, народився маленький Ісус! А ми, малі дьіти наморані – бо бігали із вечерою, ни могли ні як побачить, це таке вилике диво – бо скоро, морані ми заснували. А диво, совершалось, прамо тодї як ми спали – розказувала нам тайно бабуся Катирина. Вже як виросла я, поняла шо це за диво. У вечерії як уже дьіти спали, мати бере і кладе на тарілку, по кусочіку всіого чио приготовили для різдва, там шо бог дав. ковбаса, пиченя та інше... це називайця духід для тіх, котріх уже нема на цім світі. Первий раз іде до свой свикрухи, стукає у дверії чи у віконце. По тихенко і каже: «Зоря зіішла, христос народився, приіміть мії духід, бо чим раді тим багаті ми приносим ... і називає імя для кого принесла свекруха брала духід, христилася, і казала: «царство небесне ім» – а нам спасибі шо ни забули нада добавить: шо менші ходили до старшіх! нивістка приносила свекрухі свой – менша систра несла духід до старшуй систри – і так далі! уже ранок! сніг блишчить от сонця, наче на зло а ми дьіти малі, все спимо! Ой мамко! ми чіасом ни запізнались? та не, ви ше спіть трохи! А хто спать? нада готувить гіулці та постолці, а вони стоять та висохли, прокляті, як сухарії! хоч бири сіадьї і плачі! Всі із хати сміютьця – а мені ни до сміху було! Прамо серце боліло – чіого ж вони сміютьця? думала я, як принису калачіків, тай ни дам нікому. ой, ну, поманенько, поманенько – помогли і мамка, і бабуся і старша систра, і я вже як новенька, знов собралася у дорогу. Там на улиції, вже дожидали мене мой товаришки! – шо ти так забарилася? Питають вони – та мала дьіло я! вже так ни хотілось щоб і вони сміялись із моїх постолців. Первий раз, просю благословеня у мамки мой! кричю: благословіть калядувать! – калядуйте, калядуйте – отвічяют мамка, а на поріг, вийшли усі хто був у хаті, я очінь горда, починаю калядувать! «бігла тиличка, як зберезничка, та до дьатька в двір, я тубі дьіатьку закалядую, дай пиріг, к ни дасиш пирога, возму вола за рога, а кобилку за чіубринку та повиду на могилку, а з могилки та в іарок, дайте дьіатку пиріжок! добрий вечир с празничком, дайте калачик з бубличком!» мамка дають один каласі виликий, який був спечений, спиціально для мене, я його скоро привязую на ві-

ровочку, яку приготувала ще місяць наза́т, кинула на спину, і давай, пішли по всім селі! правда де приймали де вже світло тушили, а ни буду бога гнівить – хочу сказать шо як приходили до нашого дому, прамо згиналися так багато було калачіків! А мамка на нас так бурчали – шо ви так пізно прийшли? чіого ви дьїти мучетісь, шо у вас дома ни ма шо їсти? на новий рік, та на щедрівку, вже не підете нігде – казала вона сирдита- а ми знали, шо у мамки нашуй, серце добре, і вона пустить нас, посівать на святого Василя і щідрувать на Іоана Христитиля! Прийшов і вечір до нового року. Ми малії бігали калядувать по ранше, а як уже смеркала ми тьїкали по домам, бо вже ходили хлопці із плугом і калядували: «ийди хазяїн із хахи, шош майм тубї сказати – в тебе в дворі диво случилося, дві коровки утилилися, двоє тілять утилися, один біленький, один лисенький, а наш господар багатенький, пихни руку у кармани, і давай нам грошей пане! ни і так далі. ім давали і вина і горілки і калачі. ну, шо хто мау – А дьївчата ходили ночуюю до криниці, і брали води, якою нада було кропить стовпи: нада сказать, шо у нас у селії, кладить коло тину стовпи – і на стовпах натягають дріт колючий, шоб скотина ни рвала тин. дьївчата, котрі, хотіли узнатъ свою долю, вибирали ранше, де будут їти ночую по темноті – та кропить водою ті стовпи: нада було казать так: «це молодец, це гїдовец», і там де кончилась вода із глечика, там і доля. Там дьївчина клала, чи вязала нитку чи там шо тілки вона знала. Ну, ночуюю, нибуло видно нічіого, а рано, як ішли та дивились на той стоуп – де кончалася вода – бувало всіого, разного; і кривий і маненький, і високий, і старий чи зелений стоуп – та лунала вулиця од сміху, дьївчат та хлопців. А ми малії дьїти бігали по селі та посівали. заходили у хату, брали із торби, яка була повна із пшеницю, і кидали по хатії і казали: «Откривай нам дверії пане у нас жита і пшениціі повні кармани, сію, вію, посіваю з новим годом поздравляю з чепчиком, з васильчиком битьте здорові з празничком!» у кажні хатї, приймали, і були раді, шо дьїти приносили урожай у їхню хату – а другі просили шоб сіат пшеницю і по дворі. хазяїн хати, давав нам грошей, а господиня давала гостинця: а на щедрівку малії дьїти ходили і щідрували. по селі. так: «ходили Миланка, Василку просила, Василку наш батко пусти нас до хати – бо ми жито жали, золотий хрест держали, золоту каділь-

ницю, кадьтися люди бо у вас христос буде – застиляйте столи, замітайте двори – а нам калачі дайте, добри вечір!» А уже як темніло, ми розбігались по домам – бо страшно боялись Миланки! у цей вечір, хлопці водили Миланку по селіі вони прибирали, удівляли одного із їх у молоду – надівали платя біле, як у молодой, другий був циган, чи солдат – вони заходили у ту хату де їх дожидали коло фіртки і запрохували у хату – там у хаті, питалися цілувать дьівчат, які страшно ни хотіли, і як чули шо вже миланка блисько – вони ховалися – бо Миланка була намаліована на лиці, сазжую із плити і обмазана разными красками. А старіі козаки, дьіди нашіі – просили Миланку шоб щідрували ім старіі козацькіі щедрівки: «ой у чіора, із вечира, пасла Миланка два качіура» ну і так даліі. Всі щідрували з Миланкою. А вже третей півніі заспівали. всі росходьця по домам! – РАНО, вже собор проорока іюана Христитиля. – Всі і малі, і старіі ідуты до церкви! А вечером, собираюця знов, кожний із своєю ріднію, і співають гарні, старіі Українскіі пісньы та колядки! Я так рада, шо в нашіх селах, ше бирижуть нашіі старіі пісньы та колядки! Дай бог, шчастя і здоровля всім тим, хто помогає нам, шоб ми ни забули, шо нас учили нашіі предкі.

В. Г. Кушнир, Н. А. Петрова

НОСИЛИ МЫ ВЕЧЕРЮ...

Публикация представляет материалы из воспоминаний о переселении украинцев за Дунай, календарные праздники, быт, хозяйственную деятельность украинцев Северной Добруджи и дельты Дуная. В тексте отражены сюжеты обрядовых действий, сведения об обрядовой атрибутике крестьян слободы Летья.

Ключевые слова: украинцы, Летья, Дунай, Северная Добруджа, календарные праздники, обрядовая атрибутика, Рождество, вечеря.

WE HAVE VECHERIU

The publication represents the materials with memories of relocation for the Ukrainian Danube, calendar holidays, lifestyle, business activities Ukrainian Northern Dobrogea and the Danube Delta. In the text find information about ritual symbols, stories obryadodiy farmers Letya suburb.

Keywords: *Ukrainian, Letya, Danube, Northern Dobrogea, calendar holidays, ritual paraphernalia, Christmas, vecheria.*

Список використаної літератури та джерел

1. История Бессарабии. От истоков до 1998 года [Текст] / Координатор И. Скурту. Кишинев, 2001 – С. 35, 41
2. Кондратович Ф. Задунайская Сечь (по местным воспоминаниям и рассказам) [Текст] /Ф. Кондратович // КС. – 1883. – Т.1. – янв. – С. 27-66.
3. Кондратович Ф. Задунайская Сечь (по местным воспоминаниям и рассказам) [Текст] /Ф. Кондратович // КС. – 1883. – Т.5. – февр. – С. 269-300.
4. Кондратович Ф. Задунайская Сечь (по местным воспоминаниям и рассказам) [Текст] /Ф. Кондратович // КС. – 1883. – Т.5.-апр. – С. 728-773.
5. Кушнір В. Г. Українці за Дунаєм. [Текст] /Вячеслав Григорович Кушнір – Одеса: Гермес, 2002. – 138 с.
6. Леснікова Г. В. Народнопісенна традиція українців Нижнього Подунав'я: до постановки проблеми [Текст] / Ганна Вікторівна Леснікова // Наукові праці історичного факультету Запорізького державного університету – Вип. 22. – 2008. – С. 256-261.
7. Леснікова Г. В. Регіональні особливості балад українців румунської Добруджі [Текст] / Ганна Вікторівна Леснікова // НТЕ. – 2008. – Вип.6. – С. 111-114;
8. Леснікова Г. В. Родинно побутовий пісенний фольклор українців Добруджі [Текст] / Ганна Вікторівна Лесніко-

- ва // Записки історичного факультету. – Вип.17. – Одеса, 2006. – С. 107-114.
9. Лупулеску І. Русские колонии в Добрудже [Текст] / І. Лупулеску // КС. – 1889. – Т. 24. – янв. – С. 117-154.
 10. Лупулеску І. Русские колонии в Добрудже [Текст] / І. Лупулеску // КС. – 1889. – Т. 24. – февр. – С. 314-336.
 11. Лупулеску І. Русские колонии в Добрудже [Текст] / І. Лупулеску // КС. – 1889. – Т. 24. – март. – С. 685-703.
 12. Павлюк М. Українські говори в Румунії. Діалектичні тексти. [Текст] / М. Павлюк, І. Робчук – Едмонтон – Львів – Нью-Йорк – Торонто, 2003. – 784 с.
 13. Ріцко В. Їхав козак за Дунай [Текст] / Віргілій Ріцко- Бухарест, 2005. – 386 с.
 14. Ріцко В. Ой Дунаю, Дунаю. [Текст] / Віргілій Ріцко – Бухарест, 1980. – 128 с.

С. В. Мілевич

УДК 929.52Воронцов:930.2

ПОХОДЖЕННЯ РОДУ ВОРОНЦОВИХ ЗА МАТЕРІАЛАМИ «РОДОСЛОВНОЇ КНИГИ КНЯЗЕЙ И ДВОРЯН РОССИЙСКИХ И ВЫЕЗЖИХ»

У статті за матеріалами «Родословної книги князей и дворян російських и выезжих», яка відома під назвою «Оксамитова книга» і була опублікована російським просвітителем М. І. Новиковим у 1787 році, розглядається питання про походження дворянського роду Воронцових, представники якого зіграли значну роль на різних етапах історії монархічної Росії.

Ключові слова: Родовідна книга, Оксамитова книга, генеалогія, рід Воронцових, М. І. Новиков

Постановка проблеми, у першу чергу, викликана різними трактуваннями походження роду Воронцових. Ключовим аспектом у родовідній історії Воронцових є питання про те, чи були бояри